

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

XVII Pracownia Rysunku

asystent: dr Anna Kołacka ad.

Program dla pierwszego roku

Większość studentów obowiązuje przedmiot ***Rysunek z elementami anatomii***, który obejmuje pracę w oparciu o układy przestrzenne oraz aranżacje z modelem. Treści zajęć warsztatowych zawierają zagadnienia m.in. z zakresu różnorodnych technik i narzędzi rysunkowych

Program obowiązujący od drugiego do piątego roku studiów stacjonarnych

W ramach prowadzonych zajęć, wykorzystywane są liczne treści związane z podejmowaną przez studentów, problematyką. Zależnie od roku, wydziału oraz indywidualnych zainteresowań, zakres zagadnień może się zmieniać. Student może samodzielnie wyznaczać kierunek swoich artystycznych poszukiwań lub zaproponować własny temat projektu. W trakcie konsultacji, prowadzący odnoszą się do przykładów z historii sztuki oraz sztuki najnowszej, podają przykłady lektur i różnorodnych tekstów kultury. Starając się adekwatnie odpowiedzieć na potrzeby studentów, a pozostając przy tym w zgodzie z charakterem Pracowni, materiały dydaktyczne są uzupełniane w trakcie roku akademickiego.

Technika wykonania projektu, realizowanego pod kierunkiem prowadzących, jest uzgadniana z uczestnikiem zajęć podczas jego pracy w pracowni lub indywidualnej konsultacji. Chociaż program obejmuje także działania interdyscyplinarne, a zatem wykraczający poza tradycyjne techniki rysunkowe, wymagania stawiane studentom drugiego oraz wyższych lat, obejmują także podstawowe zagadnienia, takie jak rodzaje kompozycji. W tym celu, studentom udostępniane są pomocnicze pliki PDF, obejmujące autorskie materiały dydaktyczne, sporządzony przez asystentkę Pracowni:

1. Postrzeganie przestrzeni (negatywowych). Postrzeganie relacji i proporcji.

Postrzeganie światła

2. Perspektywa i jej rodzaje

3. Rodzaje kompozycji

4. Linearność– Malarskość. Techniki i narzędzia rysunkowe

LINEARNOŚĆ– MALARSKOŚĆ. TECHNIKI I NARZĘDZIA RYSUNKOWE

(FRAGMENT)

Pierwiastki malarskie a rysunkowe – linia a ton – według **Heinricha Wöfflina**,
Podstawowe pojęcia historii sztuki,

Linearność – cechy:

- wyraża się w liniach,
- podkreślanie krawędzi, konturu,
- sprzyja budowaniu płaskości/płaszczyznowości,
- przedmiotowość ,
- wyraźne oddzielenie jednej formy od drugiej,
- może pojawiać się światłocień, ale obraz podporządkowany jest linii.

Malarskość – cechy:

- wyraża się w masach,
- rozmywanie krawędzi, konturu,
- zjawisko (plam) – zarówno w barwach chromatycznych, jak samym walorze; tak zwane *zbrudzenie koloru* sprzyja budowaniu iluzji (Maria Rzepińska, *Historia koloru*),
- przenikanie, łączenie się form poprzez operowanie masami światła i cienia,
- może pojawiać się linia/kontur, ale obraz podporządkowany jest grze światła i cienia, a więc walorowi.

Albrecht Dürer, *Portret matki*, 1514 rok

Rembrandt, *Autoportret*, ok. 1628 rok

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Techniki i narzędzia rysunkowe

Ołówki

- w drewnie – poziom twardości od 9H (bardzo twardy) do 9B (bardzo ciemny i miękki),

twarde ołówki pozwalają uzyskać regularną grubość linii, ale nie oferują zbyt dużej głębi koloru, 8 czy 9B zostawiają ciemne znaki, ale nie pozwalają znacząco różnicować odcienia rysunku,

- ołówek w sztabkach/grafit w sztyfcie – różne grubości:

<https://tiny.pl/#:~:text=https%3A//tiny.pl/wnflb>

- ołówek automatyczny

- grafit w proszku:

<https://tiny.pl/wnhmv>

<https://www.sklepplastyczny.pl/olowki-grafitowe-cleos/42192->

<https://tiny.pl/wnd35>

PRZYKŁADY:

ołówek w graficie

ołówek w drewnie

ołówek w sztabkach

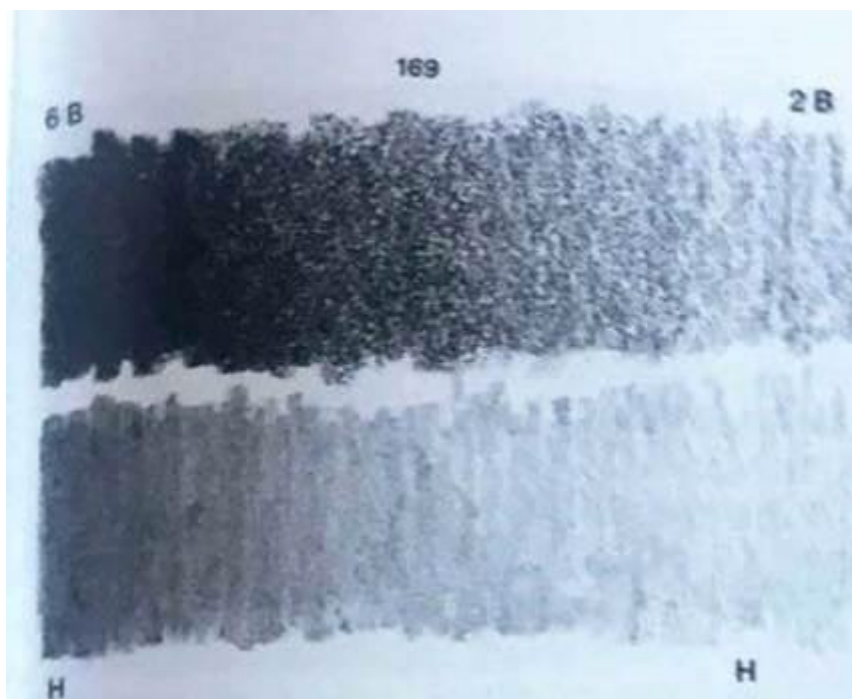

ołówek automatyczny

Różne metody pracy ołówkiem:

- szrafowanie,
- uzyskiwanie plamy bokiem ołówka,
- rozmywanie chusteczką, palcem lub rozcierakiem,
- zależnie od kąta położenia i nacisku, pozwalają na uzyskanie różnorodnych efektów; można je ostrzyć zarówno temperówką, jak nożykiem, co pozwala na manipulację rodzajem śladu,
- światło można uzyskać poprzez wykorzystanie gumki,
- technika mieszana: można łączyć z węglem; warto pamiętać jednak o tym, że ołówki się błyszczą, a węgiel czasem trudno położyć bezpośrednio na warstwie położonej ołówkiem,
- roztarcia pozwalają uzyskać równomierne i harmonijne wykończenie.

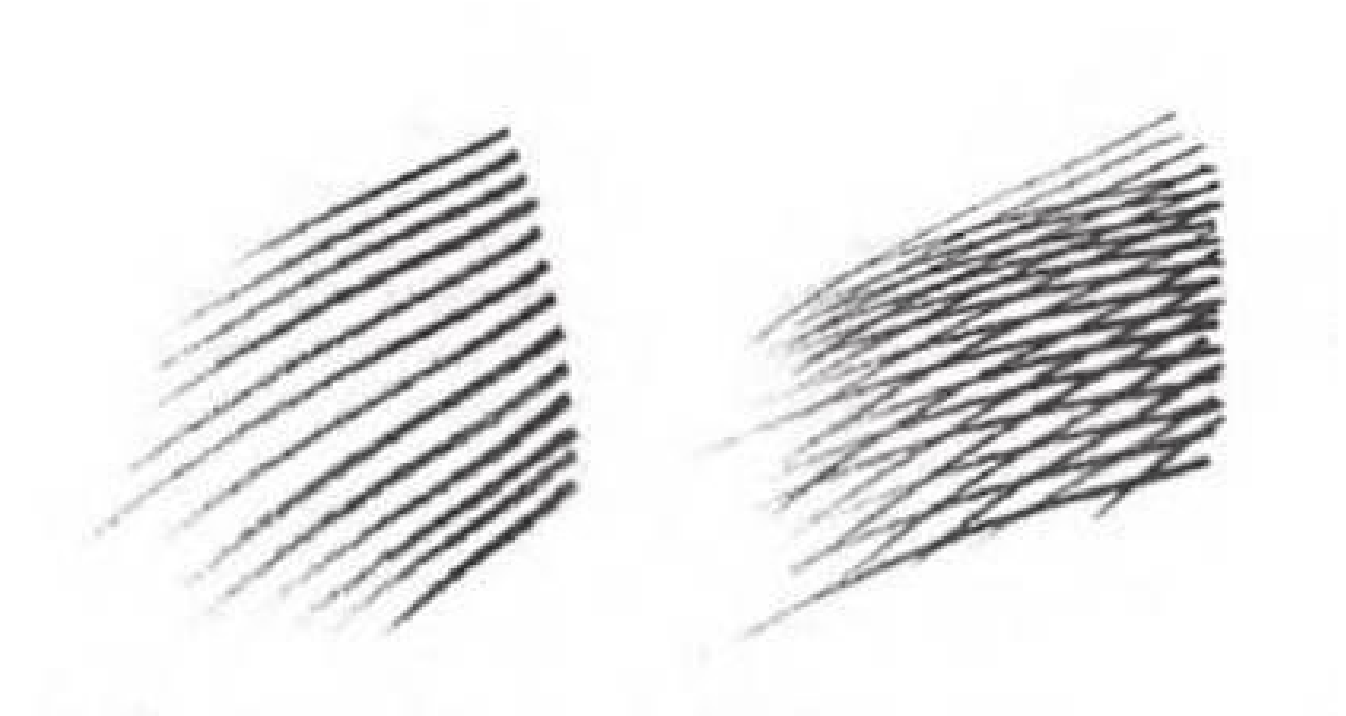

Różnice w intensywności i odmienności walorów miękkim ołówkiem 6B i 2B (powyżej) a twardym ołówkiem H (poniżej).

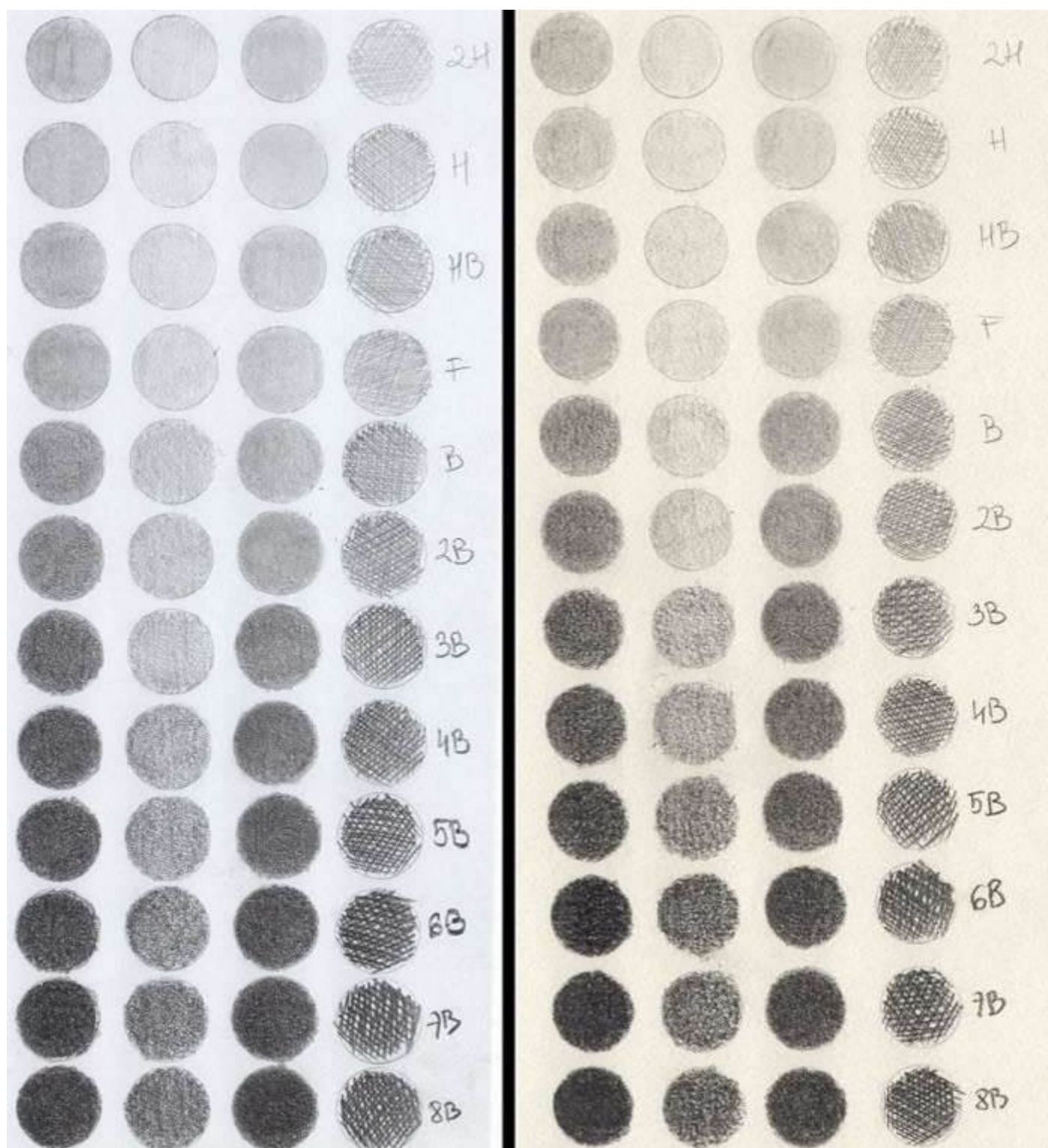
Koliste linie, którymi narysowano ten gradient są pomocne przy stwarzaniu wrażenia głębi.

Szrafowanie

Poprzez powolne obracanie ołówka, prostopadłe linie stają coraz intensywniejsze.

Gradyenty ołówka firmy *Faber – Castell*, na papierze o chłodnej i ciepłej barwie, ogólnie dostępne grubości: 9H – 9B

Węgiel

- węgiel w ołówku – produkowane są w czterech, do sześciu stopniach twardości,
- węgiel drzewny w sztabkach – zwykle produkowany w trzech stopniach twardości: twardy, średni i miękki,
- węgiel drzewny lub sztuczny w sztabkach z dodatkiem gliny i substancjami wiążącymi,
- okrągły z dodatkiem gliny pozwala uzyskać matową intensywną czerń (trudną do wytarcia),
- sproszkowany, służący do rozcierania (ścierką, chusteczką, gąbką, rozcierakiem lub palcami), dostępny pod linkiem: <https://tiny.pl/wn5w6>
- podczas pracy węglem trzeba uważać na podłoże, na którym się rysuje, by uniknąć jego odbić na rysunku. Warto dbać o różnorodność jego położeń; możliwe jest zarówno położenie szerokich plam, linii, jego rozmywanie suchym lub mokrym pędzlem,
- można stosować technikę mieszaną poprzez połączenie węgla z tuszem, farbą, białą pastelą itp.,
- węgiel można zabezpieczać lakierem lub fiksatywą na różnych etapach pracy, np. po nałożeniu jednej z warstw.

Węgiel to medium, które należy zabezpieczać lakierem w sprayu lub fiksatywą. Daje możliwości uzyskania różnorodnych odcieni czerni i szarości.

Metody rozcierania węgla:

- gąbką – najlepiej okrężnymi ruchami, korzystając z miękkiej strony,
- wałkiem,
- gumką (chlebową),
- chusteczką (trzeba uważać na osadzanie się włókna, bawełnianą szmatką),
- dłonią, palcami,
- rozcierakiem, tak zwanym wiszerem,

- rozcieranie sypanego grafitu lub węgla rozsypując równomiernie na całość wyznaczonego obszaru, a następnie kolistymi ruchami dłonią, szmatką lub drugą kartką, docierając do krawędzi tła lub przedmiotu.

Przykłady różnych rodzajów gumek do mazania. Warto pamiętać, że to doskonałe narzędzie do rysowania, używane podczas stosowania różnych technik artystycznych.

Tusz, rozwodniona farba (gwasz, akryl lub akwarela) i piórko (lub cienkopis)

Metody pracy:

- **linią** – za pomocą pędzla lub patyka techniką szrafowania lub ciągłą linią; ze zróżnicowaniem grubości linii lub rodzaju struktury,
- **plamą** – za pomocą różnych pędzli – mokrych (japońska technika sumi-e, za pomocą bambusowego pędzelka) lub suchych, gąbek do zmywania naczyń, palców, miotłą, poprzez odcisk przedmiotu);

Farbą można pracować: **transparentnie – laserunkowo (mocno rozwodnioną farbą)** lub **kryjąco** (mieszając białą i czarną farbę, by uzyskać walor),

- zmoczenie papieru przed rozpoczęciem rysowania, a następnie punktowo naniesienie tuszu; można też zwilżyć cały papier, by następnie przykleić go na deskę za pomocą brązowej taśmy aktywowanej na wodę;

Link do strony umożliwiający zakup brązowej taśmy:

<https://tiny.pl/wn5n2>

- rozwodnienie tuszu i nanoszenie przezroczystych warstw (suszenie papieru suszarką pozwala na przyspieszenie wysychania warstw),
- chlapanie tuszem bezpośrednio na papier (najlepiej okrągłym pędzlem o naturalnym włosiu),
- praca **w akwareli** pozwala uzyskać efekt: transparentnych warstw,
- praca **w gwaszu** daje efekt kryjących warstw,
- *w akwareli*: miękkie położenia za pomocą syntetycznego pędzla, bardziej *twarde* (chropowate krawędzie plamy) położenie przy użyciu pędzla,

polecam syntetyczne pędzle firmy Renesans, które cechuje adekwatność ceny do jakości oraz introligatorskie pędzle do detali: firmy Milan, seria 301;

Link do strony umożliwiający zakup pędzli syntetycznych płaskich, firmy Renesans:

https://www.szal-art.pl/renesans-pedzle-syntetyczne-plaskie-seria-1006f_1403_5183/nr-14/

Link do strony umożliwiający zakup pędzli introligatorskich

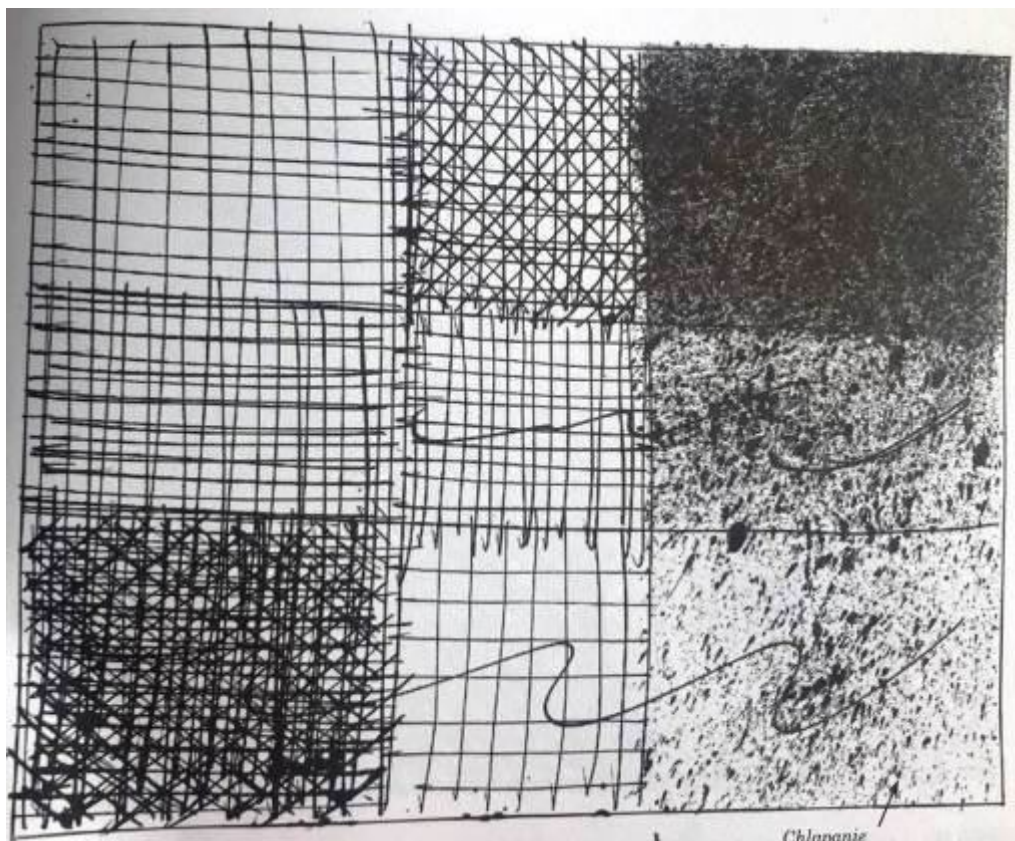
<https://www.sklepmatejko.pl/pedzle-milan-seria-301>

- **nakładanie warstw farby lub tuszu pędzlem lub wałkiem gąbkowym**

Link do strony umożliwiający zakup pędzla gąbkowego:

<https://sklepplastyczny24.pl/product-pol-134613-Pedzelek-gabkowy-40mm.html>

- można pracować horyzontalnie, tzn. położyć papier na ziemi, wylać tusz i poprzez poruszanie deską/podłożem wpłynąć na proces kształtowania się plamy,
- za odciskanie przedmiotów w farbie, by uzyskać strukturę lub dekalkomanii, czyli odciskania farby między dwiema warstwami papieru,
- **farba w aerozolu** – *spraye* aryłowe lub olejna (mniej popularne), albo aerograf, pozwalające uzyskać matową lub połyskującą, kryjącą powierzchnie; dają możliwość uzyskania gradientu, a także nałożenie warstwy kryjącej lub przezroczystej na całość papieru, czyli przygotowanie tak zwanej podmalówki; na niej można dalej pracować pastelami, czy farbą,
- **przy użyciu płynu maskującego, taśmy lub szablonu**, co daje efekt graficzny, wzmocnionego kontrastu; można go także uzyskać prościej, na czas prace zakrywając krawędzie, które nie mają być przykryte, papierem, tworząc tzw. szablon,
- **rysowanie białych powierzchni białym tuszem na czerni**; w ten sposób chroni się biel papieru,
- **techniki mieszane** powstają poprzez połączenie różnorodnych technik, w tym farby lub tuszu z pastelami, węglem, kredkami, cienkopisem lub piórkiem; plamy, malarskie masy łatwiej uzyskać przez zastosowanie tuszu, detale natomiast z zastosowaniem linii za pomocą cienkopisu lub piórka.

Przykłady pracy linearnej i cienkopisem.

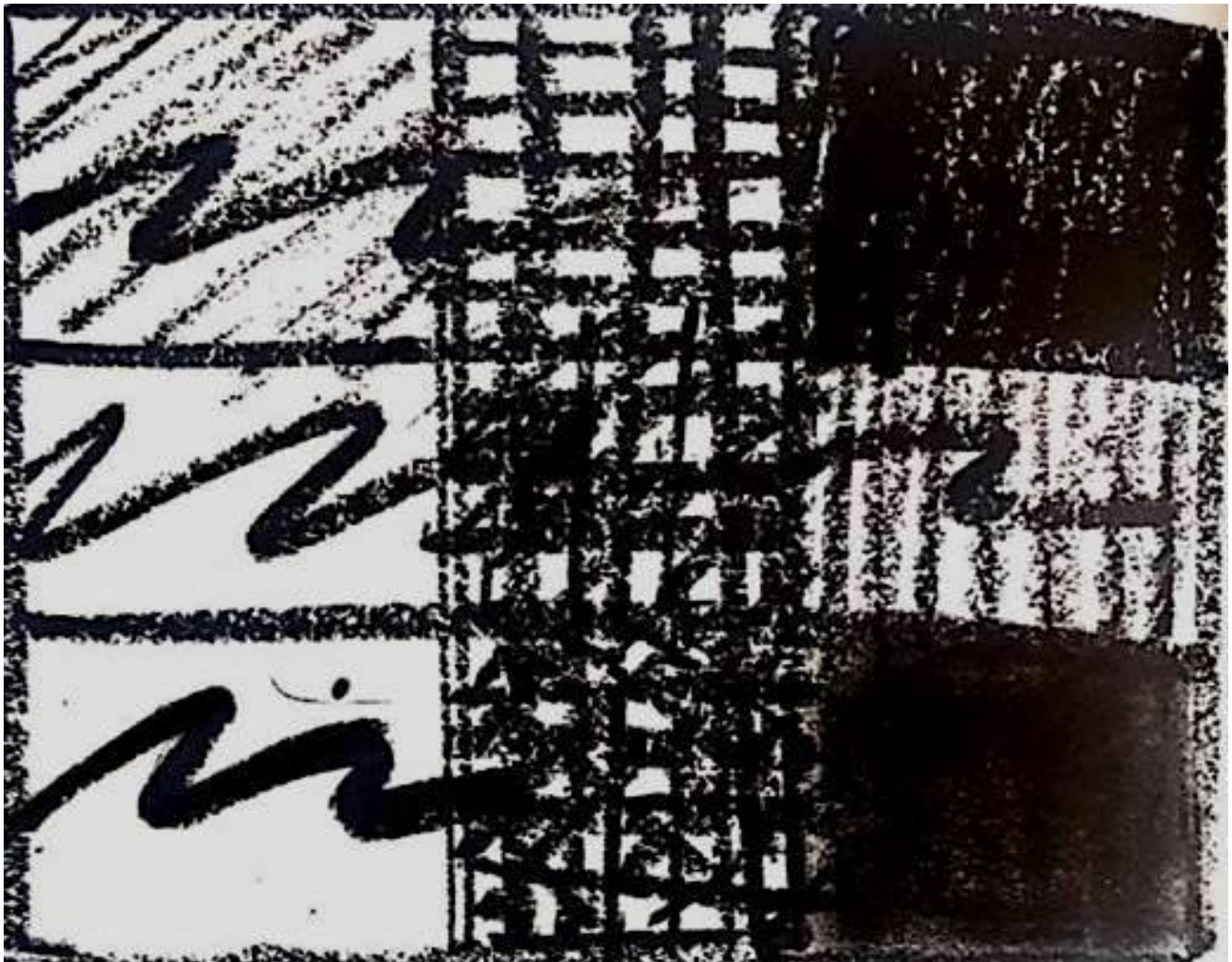

Przykłady pracy przy użyciu tuszu lub rozwodnionej farby oraz pędzla lub piórka.

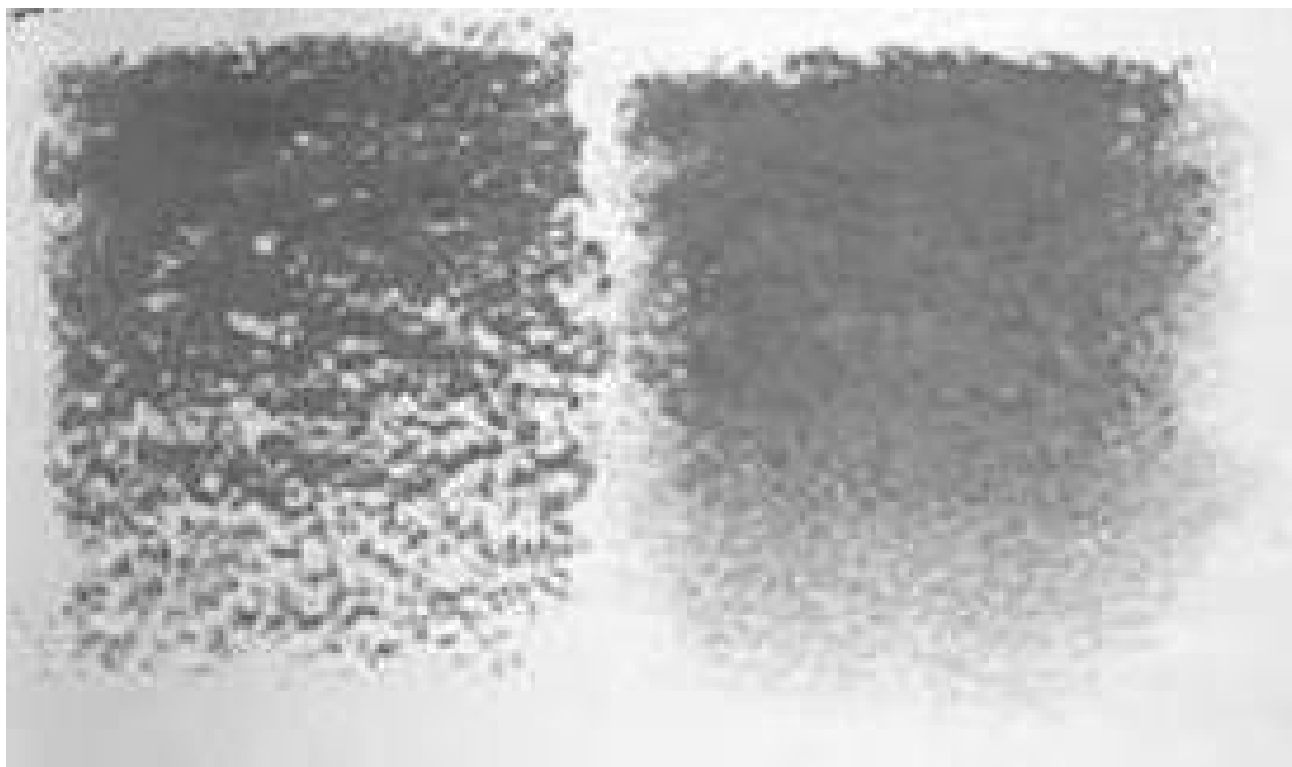
Pastele suche i olejne

- podczas pracy pastelami, warto stosować kolorowy papier,
- rozmazać można za pomocą terpentyny,
- pozwalają uzyskać subtelne walorowe przejścia, czyli tak zwane *malarskie efekty*,
- pastele suche występują w ołówku, a olejne kredkach olejnych,
- pastele i kredki olejne są kryjące, więc można kłaść jasne kolory na ciemne,
- po nałożeniu ciemnego koloru na jasny i skrobaniu, spod spodu ukaze się jaśniejszy kolor,
- można zabezpieczać fiksatywą lub lakierem,
- pastele suche są sypkie i nietrwałe; ich zabezpieczanie powoduje ciemnienie kolorów, wpływa na ich większą przejrzystość,
- warto korzystać z kolorowego podkładu,
- rysunki warto przechowywać przekładając warstwami bibuły.

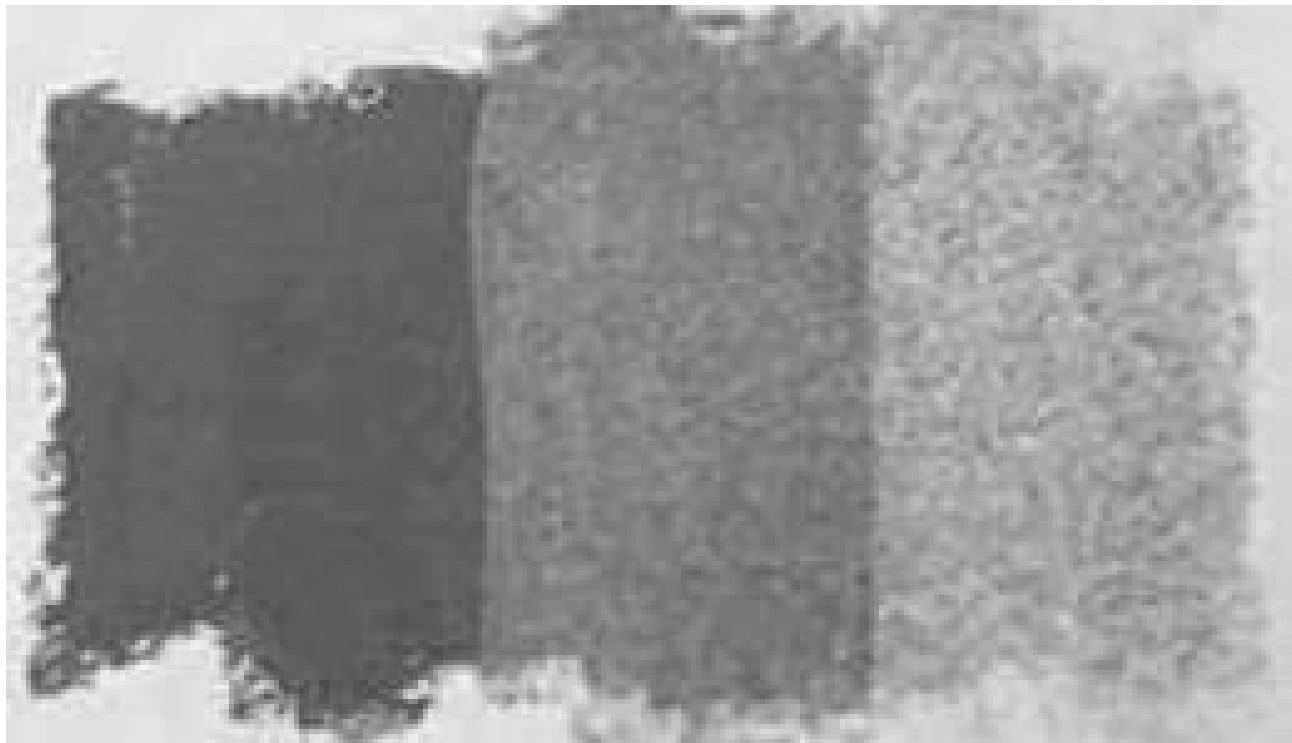

Przykłady użycia pasteli olejnych; w prawym dolnym rogu przykład rozmycia pasteli olejnej gumką do mazania.

Rozcieranie pastelów olejnych oraz suchych

Pastele olejne po nałożeniu można zeszkrobywać nożem (po środku) lub/i następnie zmasać warstwę gumką do mazania (po prawej)

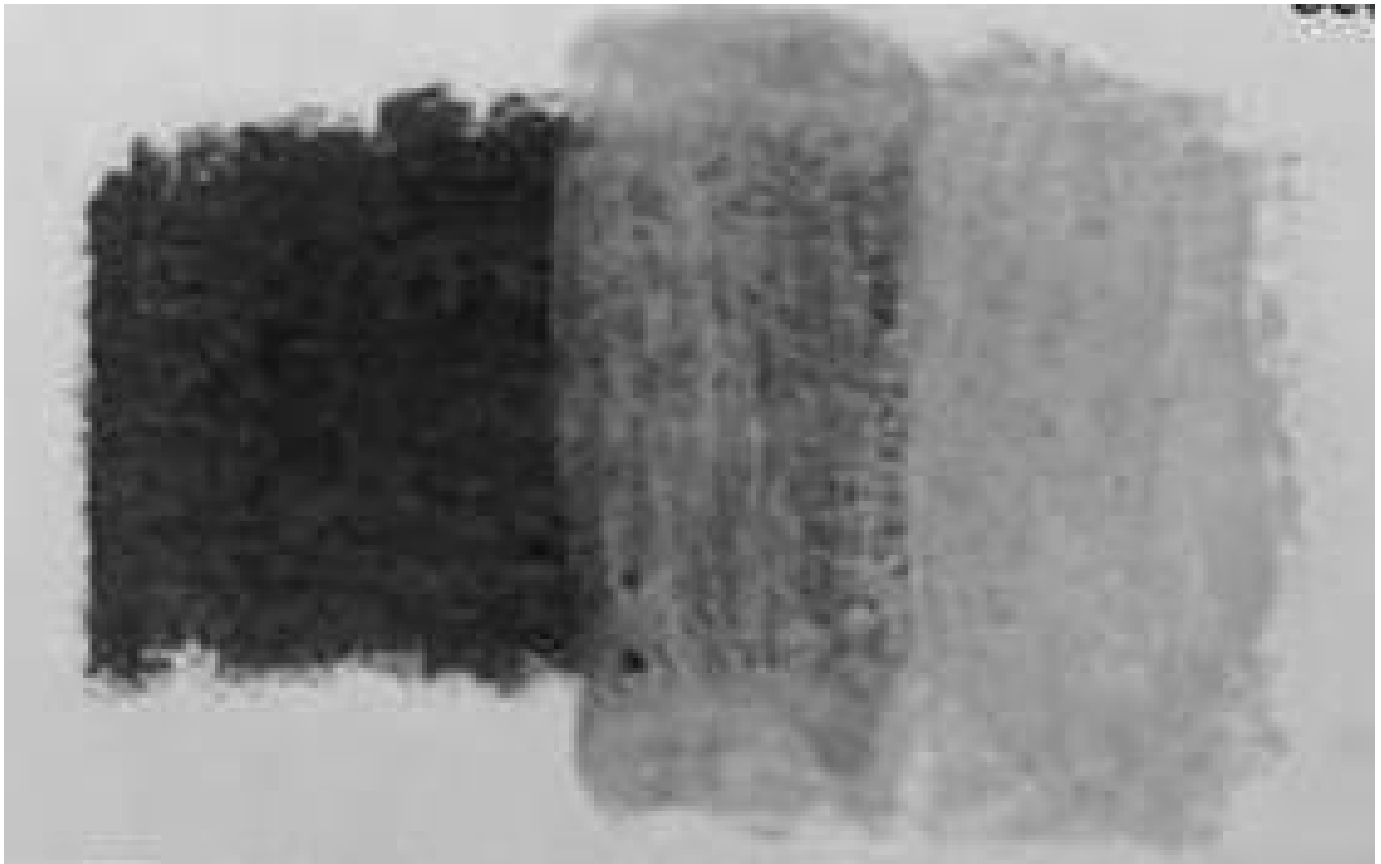

Pastelami olejnymi można pracować negatywowo; po nałożeniu warstwy ciemnego koloru, można położyć następną całkowicie pokrywając całą powierzchnię. Następnie można zeszkrobać zewnętrzną warstwę nożykiem.

Rozmywanie plamy terpentyną. Kredki i pastele olejne rozpuszczają się przy nakładaniu jej pędzlem syntetycznym. Można więc stosować taką technikę, tworząc plamę nie tylko poprzez nakładanie warstw pasteli lub kredek, ale także poprzez stosowanie rozmyć.

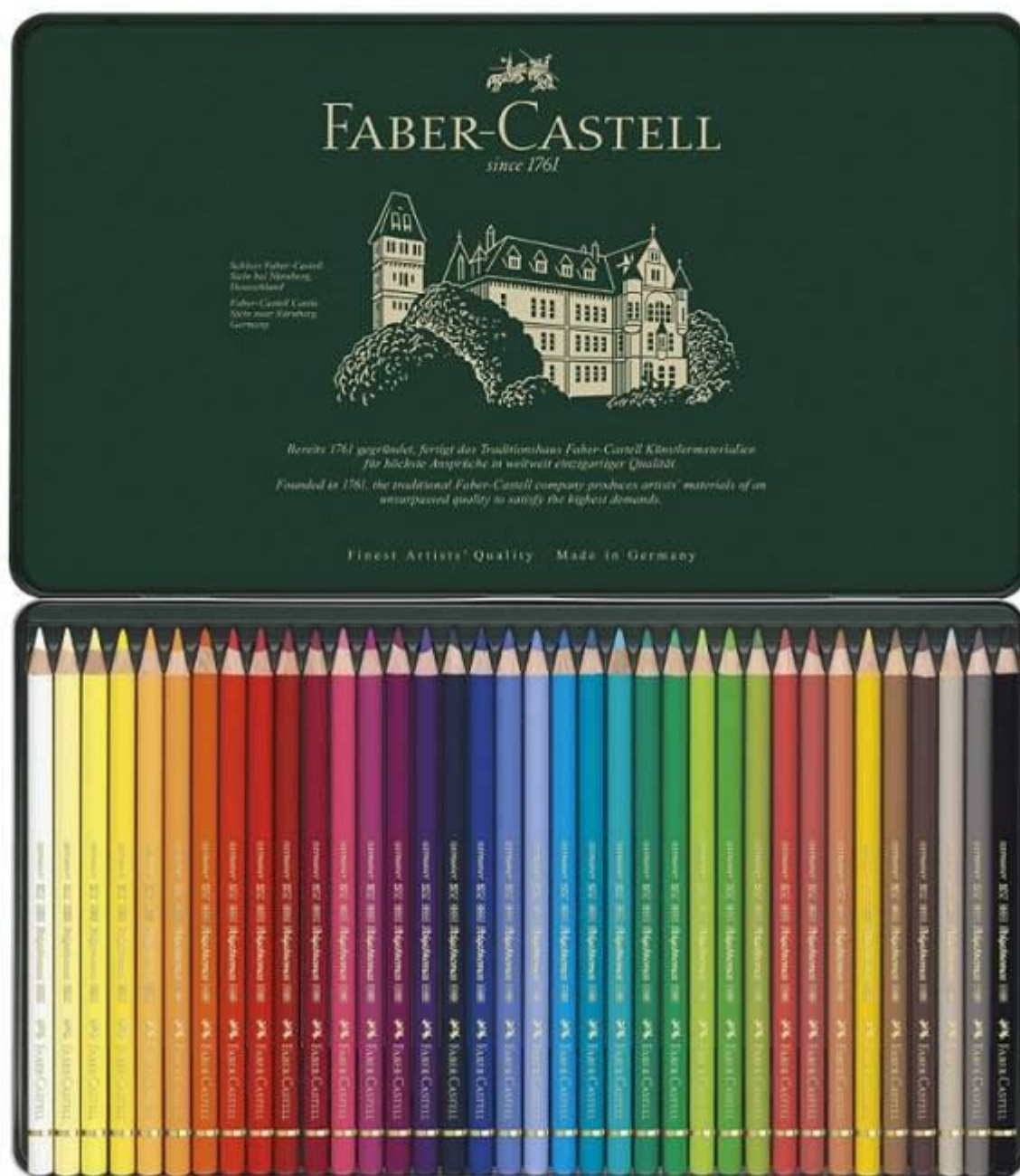

Laserunki. Poprzez rozpuszczenie drobnych fragmentów pastelii olejnych otrzymuje się płynną farbę pozwalającą na uzyskanie płynnych laserunków.

Kredy, kredki

1. **Kredki Konte** to twardy prostopadłościenny kawałek substancji będącej połączeniem gliny i grafitu; zwykle występuje w czarnym, białym i ziemistym kolorze; jej ślad jest wyraźniejszy od ołówka.
2. **Kredki ołówkowe** występują w wielu wariantach kolorystycznych, nadają się do pracy na papierze o różnych fakturach, można łączyć z ołówkiem, ale ich powierzchnia jest mniej połyskująca.

3. **Kredki akwarelowe** to technika, w której naniesione warstwy można rozpuszczać w wodzie, nie są połyskliwe
4. **Kreda** może mieć różne kolory, czyste barwy uzyskuje się poprzez dodanie koloru; łączona w podstawowym zestawie z **ciemną sjeną** i **sangwiną**;
- **sangwina** (sang znaczy krew) to czerwonobrunatna kredka, produkowana poprzez zmieszanie tlenku żelaza z kredą; jest używana do tworzenia szkiców lub rysunków

dostępna jest szeroka paleta kolorystyczna: Koh-i-noor oferuje zestawy po dwanaście lub dwadzieścia cztery, Talens – Rembrandt zaś zestawy po piętnaście, trzydzieści, czterdzieści pięć, sześćdziesiąt, dziewięćdziesiąt lub sto osiemdziesiąt odcieni, które to nazywane są już po prostu pastelami.

Kreda, ciemna sjena i sangwina w różnych wariantach

Markery, pisaki i cienkopisy

- daje duże możliwości; ciekawe efekty można uzyskać łącząc z rozwodnionym tuszem lub farbą,
- tak zwane szybkie szkice, za pomocą linii i waloru; szkice postaci w animacji, przedmiotu we wzornictwie; projekty logo z użyciem koloru.

1. Cienkopisy kreślarskie o grubości do setnej milimetra mm

- firmy Faber-Castel są stosunkowo niedrogie; Marvy – Uchida,
- występują w różnych wariantach kolorystycznych.

Cienkopisy kreślarskie o końcówkach różnej grubości

2. **Markery** mogą zastąpić rozwodniony tusz i farbę,

- dostępne markery na bazie alkoholu lub wody, a także warianty z różnymi końcówkami, na przykład Fineliner,
- niektóre rozpuszczają się w spirytusie, firma Promarker.

Pisak, zwany także flamastrem, jest wodny, często używany do papierze; tusz nie jest zbyt odporny i nie nadaje się do pisania na słabo chłonnych powierzchniach.

Końcówka ma zwykle grubość jeden do dwóch milimetrów.

Rodzaje markerów

Podstawą podziału jest tusz lub farba, którą w niej umieszczona

1. **Markery transparentne, projektowe** to markery rysunkowe posiadające permanentny tusz na bazie alkoholu
  - czyste kolory, transparentne, mieszają się i nakładają,

- doskonale do tworzenia projektów, na przykład we wzornictwie, modzie i przemyśle, ilustracji, architektury oraz komiksie,
- do tej grypy markerów zalicza się [Winsor&Newton Promarker](#), [Winsor&Newton Brushmarker](#), Kuretake Kurecolor, Kopic,

2. **Markery akwarelowe** posiadają transparentny tusz na bazie wody,

- daje wiele możliwości ponieważ oprócz klasycznej kreski osiągananej pisakiem, dodatkowo barwne ślady można rozprowadzać pędzlem zanurzonym w wodzie,
- kolory mogą się mieszać,
- na mokrym papierze rozplývają w niekontrolowane plamy,
- mogą być łączone z klasycznymi farbami akwarelowymi,
- do tej grupy zalicza się [Winsor&Newton Watercolour Marker](#), [Kuretake Art&Graphic Twin Marker](#), Ekoline Brash Pen oraz [Kuretake Clean Color, Real Brush](#),

3. **Markery akrylowe i olejne** to markery zawierające czystą, kryjącą farbę akrylową lub olejną,

- mają najbardziej uniwersalne zastosowanie, ponieważ można nimi rysować po niemalże każdej powierzchni, zarówno gładkiej, jak i porowatej,
- pełnią rolę zarówno rysunkową, jak użytkową,
- do markerów akrylowych i olejnych zalicza się: [Sakura PenTouch](#), Derwent Grafik Line Painter, Amsterdam Akrylic Marker,
- możliwy jest także zakup [pustych markerów](#) i samodzielne napełnienie ich [płynnymi farbami akrylowymi](#) w dowolnych kolorach.

4. **Markery pigmentowe** to najnowsza i najmniejsza grupa produktów,

- pionierem jest firma Winsor&Newton, która jako pierwsza stworzyła bardzo trwałe markery,

- markery **Winsor&Newton Pigment Marker** zawierają unikalny tusz na bazie pigmentów artystycznych, których trwałość spełnia wysokie wymagania światłotrwałości w klasyfikacji ASTM.

Korektor do markerów

<https://allegro.pl/oferta/crc-marker-pen-bialy-korektor-do-zarysowan-usuwa-6876215388>

[Bloki do markerów](#) posiadają specjalny, gładki, powlekany papier o ograniczonej chłonności. Tusz nie przesiąka na drugą stronę kartki a nanoszone linie zlewają się ze sobą tworząc gładkie wypełnienia.

Marker kredowy, wodny, na bazie pigmentów, zwanych płynną kredą, ścieralny za pomocą wilgotnego materiału.

Kolorowe cienkopisy, zamiast piórka można wykorzystywać do detali w technice mieszanej z tuszem lub akwarelą.

Marker olejny jest przeznaczony głównie do pisania na metalu i szkłe; często wykorzystywany w przemyśle.

Materiały pomocnicze

- klipsy do papieru o różnych rozmiarach – dostępne pojedynczo lub w kompletach,

https://www.manutan.pl/pl/mpl/metalowe-klipsy-biurowe-12-cm-8911929?gclid=CjwKCAjwhMmEBhBwEiwAXwFoEQ3jFAepEjdUwOT5yfQlvugeUcw19ukkJhgFOMhXAAIenU1HsgQEahoCuOMQAvD_BwE

- papierowe taśmy, różnych szerokości,
- taker tapicerski ręczny, ze spinaczami do papieru, materiałów, płótna,
- deska lub karton o równomiernej powierzchni,
- papier ksero,
- linijki, proste sklejki lub coś o prostej krawędzi i kącie dziewięćdziesięciu stopni,
- nożyk introligatorski,
- temperówki,
- gąbki, ścierki, papier,
- lakier do włosów lub fiksatywa,
- gumy maskujące,
- słoiki lub plastikowe pojemniki po produktach spożywczych,
- taśma na mokro (w przypadku dużego formatu traci przyczepność).

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Główni producenci materiałów plastycznych

- Koh-i-noor,
- Faber-Castell,
- Talens,
- Winsor and Newton,
- Fabriano.

Sklepy stacjonarne w Poznaniu,

- Artmat,
- Matejko,
- L and M (przy ulicy Królowej Jadwigi 50B).

Sklepy internetowe:

- <https://paperconcept.pl/pl/> (najdroższy, posiada większy asortyment produktów dekoracyjnych oraz użytkowych)
- <https://www.sklepmatejko.pl/>
- www.szal-art.pl/
- <https://www.sklepplastyczny.pl/>
- <http://artmat.pl/>

Podłoże rysunkowe – papier

W Polsce wytwory papierowe dzieli się :

1. **bibułka** to wytwór papierowy do dwudziestu ośmiu gram na metr kwadratowy, do 28 g/m²
2. **papier** to wytwór od dwudziestu ośmiu do stu sześćdziesięciu gram na metr kwadratowy,
3. **karton** to wytwór papierowy od stu sześćdziesięciu do trzystu piętnastu gram na metr kwadratowy,
4. **tektura** to wytwór papierowy powyżej trzystu piętnastu gram na metr kwadratowy,
5. **bibuła** to wytwór papierowy od sześćdziesięciu pięciu do dwustu pięćdziesięciu gram na metr kwadratowy, tylko w odniesieniu do materiałów o dużej chłonności

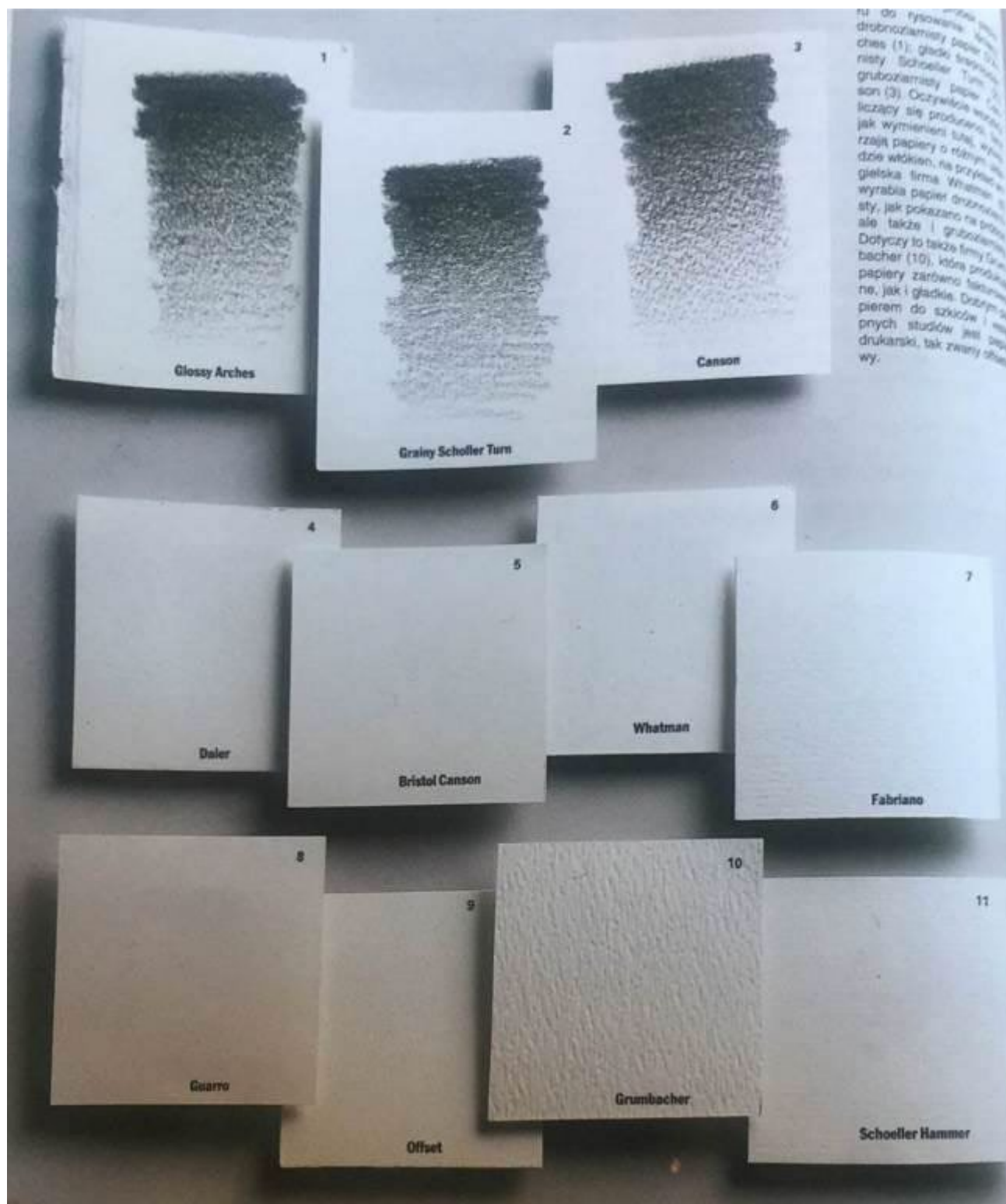
Według normy unijnej wytwór papierowy jest papierem, gdy jest niskogramaturowy, natomiast ten wysokogramaturowy – jest tekturą.

Producenci papieru

Najpowszechniejszy jest papier średniej jakości i gładkości, wykonany z pulpy drzewnej za pomocą maszyn lub sita, Papiery wysokiej jakości wykonane są ze szmat

Papiery wysokiej jakości takich firm jak **Kanson, Fabriano, Schoeller, Whatman, Grumbacher, Winsor and Newton, Daler**, ponieważ mają dużą zawartość włókien ze szmat; posiadają znak wodny, widziany pod światło.

Papier o różnych fakturach

Przykłady papierów o różnej gramaturze

Rodzaje papieru, według faktury

1. Papier gładki
2. Papier drobnoziarnisty, drobnofakturowany,
3. Papier średnioziarnisty, średniefakturowany,
4. Papier gruboziarnisty, szorstki grubofakturowany,
5. Tektury, w Polsce zaczynają się od gramatury powyżej dwustu pięćdziesięciu gram na metr sześcienny,
6. Papiery typu Ingres, białe i kolorowe,
7. Papiery kolorowe,
8. Papier ryżowy, do japońskiej techniki mokrego pędzla sumi-e,
9. Papier typu „kusze”, czyli tak zwany drapany, do rysunków mających imitować drzeworyty,
10. Papier typu parole to papier laminowany płótnem lub warstwą folii aluminiowej

<https://hobbyplace.pl/pl/360-papier-laminowany-okladka>

11. Papier poliestrowy – syntetyczny

<https://tiny.pl/wnvm7>

Podstawowe zastosowanie rodzajów papieru

1. **Papier gładki** ma prawie niedostrzegalną fakturę; prasowany na gorąco; nadaje się szczególnie do rysunków piórkiem i ołówkiem, jego gładka powierzchnia pozwala dobrze oddać kontrasty i efekty światłocieniowe.
2. **Papier drobnofakturowany** jest bardzo dobry do rysowania ołówkiem grafitowym, kredką woskową lub kolorowym ołówkiem. Jego faktura uwydatnia efekt końcowy, nie zaburzając płynności cieniowania i gradacji waloru.
3. **Papier średniefakturowany** jest odpowiedni zwłaszcza do rysunków pastelami, kredkami, kolorową kredą i do malowania monochromatycznego akwarelą.
4. **Papier grubofakturowany** jest powszechnie używany do malowania akwarelą i tuszem.
5. **Papier typu Ingres** jest doskonały do rysunku węglem, o tkaninowej fakturze widocznej pod światło; odpowiedni do kredek olejnych i pasteli (podobnie jak barwny papier średnio- i gruboziarnisty):

<https://www.sklepplastyczny.pl/bloki-do-rysunku/43500-papier-ingres-w-etui-a4-smlt-130-g.html>

6. **Papier kolorowy, np. Kanson**, jest drobnofakturowany i bez nierówności, produkowany w szerokiej gamie kolorów. Faktura po jednej stronie bardziej szorstka niż na odwrocie, więc daje wybór między gładką a bardziej chropowatą powierzchnią. Nadaje się do rysowania ołówkiem, węglem, kredą, kredkami, pastelami, kolorowymi ołówkami.

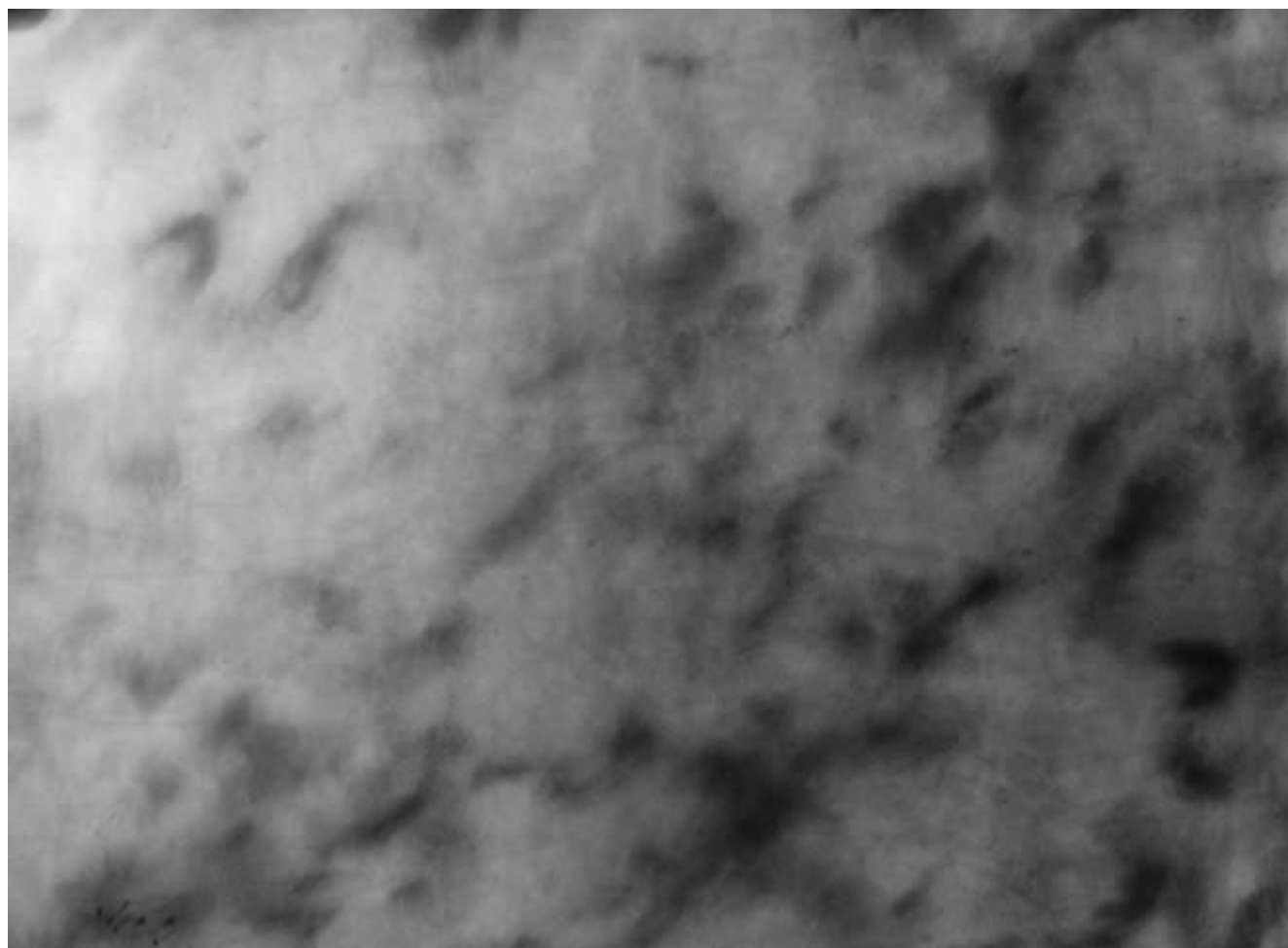
Papiery dostępne są w różnych wariantach

- papier w arkuszu o różnych formatach
- papier w bloku,
- Papier z rolki, o szerokości na przykład półtora na dziesięć metrów o koszcie około stu złotych, węższe rolki w sklepie IKEA,
- podłoże kształtowane o formacie niestandardowym, nieregularnym, czyli tak zwane podobrazie kształtowane,
- szkicowniki różnych rozmiarów z różnymi rodzajami papieru, dostępny jest także wariant z czarnymi kartkami.

We wszystkich tych wariantach dostępne są papiery nie tylko w różnych rozmiarach i grubościach, ale także różnym odcieniu bieli. Papier o błękitnym odcieniu będzie często bardziej działał światłem, ale rysunek może stracić na jednorodności. Warto wypróbować różne rodzaje i w oparciu o doświadczenie wybrać własne ulubione techniki i materiały!

Rysować można także w technice kolażu, przycinając i łącząc różne odcienie szarości papieru.

PRZYKŁADY UŻYCIA RÓŻNYCH TECHNIK

Hanna Kossakowska, Ptaki, sypki grafit, 2022

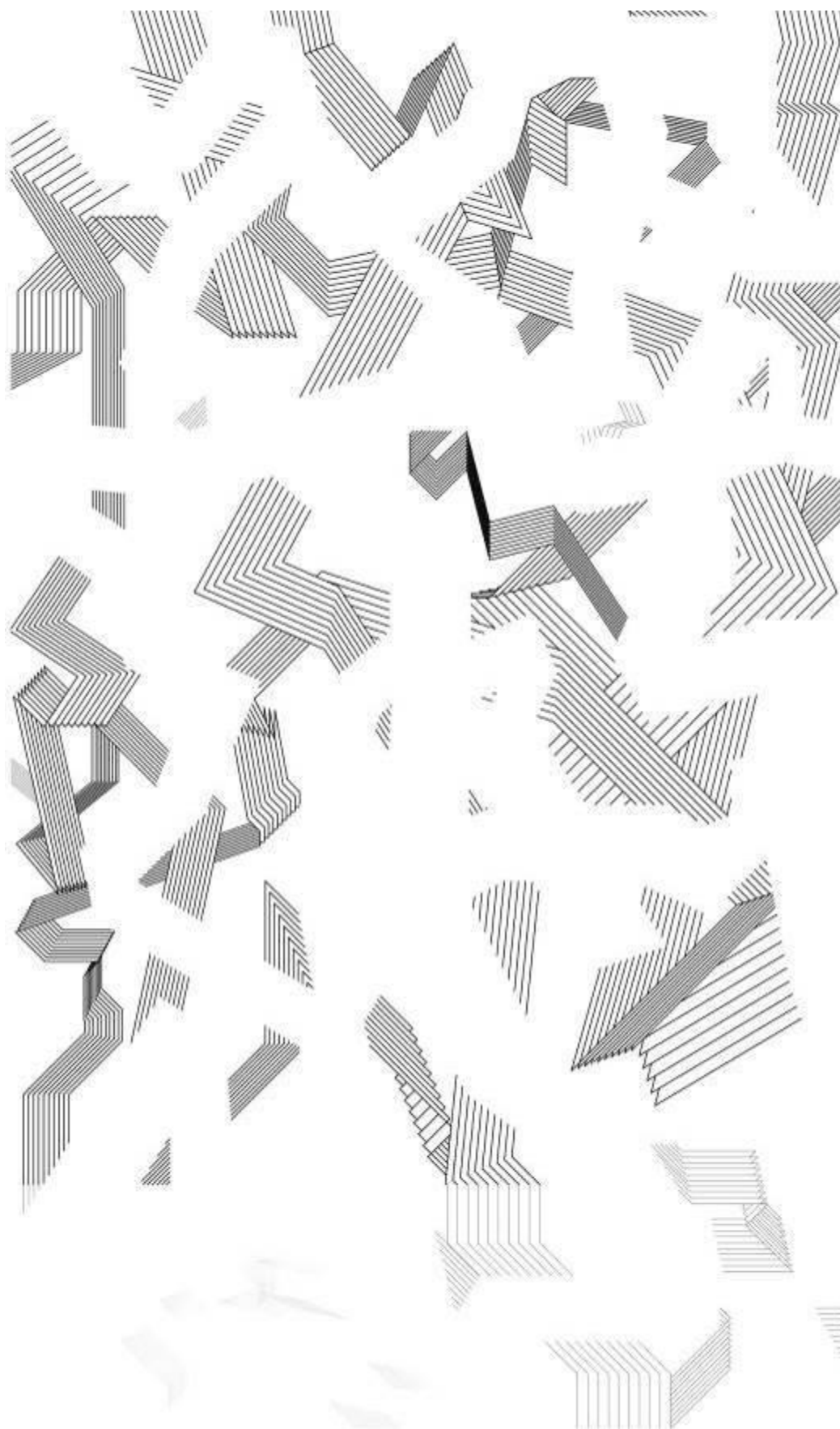

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Karolina Hadrich, pisak, 2022

Julia Rystwej, pastele, 2022

Patryk Bosco, czarny tusz, 2022

Aleksandra Kwiatkowska, cienkopisy, 2022

Agnieszka Kutnikowska, technika mieszana, węgiel, ołówek, pędzle, 2022

Jagoda Pyka, kolaż: biały czarny papier, 2022

Anna Maria Skotarek, technika mieszana: czarna farba, tusz, pisak, 2022

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

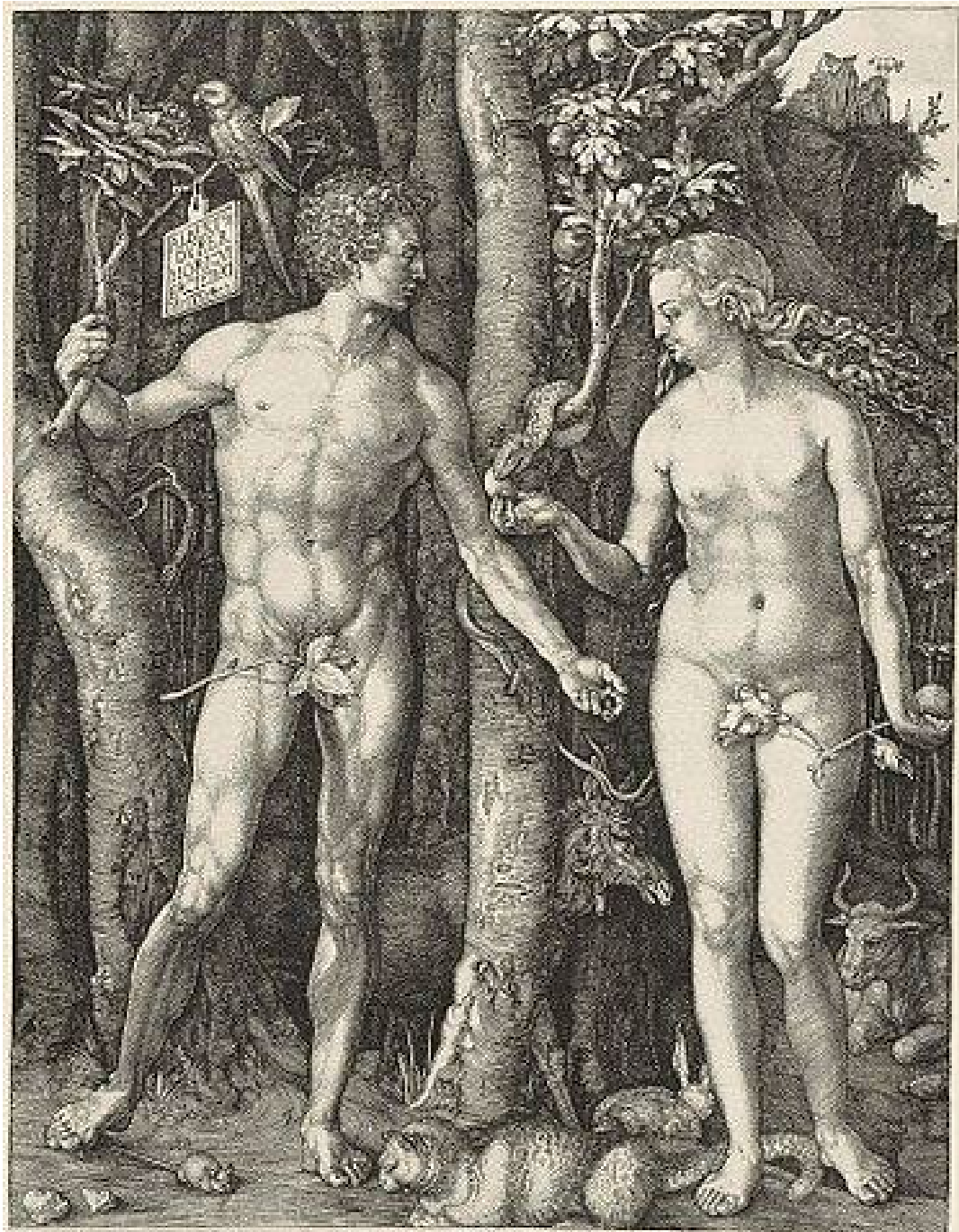
Stanisława Walichnowska, technika mieszana: biała, czarna farba, żółć, 2022

Iryna Khalalovic, ołówek, 2022

Postrzeganie przestrzeni (negatywowych)

Przestrzenie (powierzchnie) negatywowe – obszary wokół form pozytywowych i dzielące z nimi krawędzie. Powierzchnie negatywowe ograniczone są zewnętrznymi krawędziami formatu (B. Edwards, Odkryj talent dzięki prawej półkuli mózgu, (...) s. 271).

Albrecht Dürer, Adam i Ewa, miedzioryt;

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_i_Ewa_\(miedzioryt\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_i_Ewa_(miedzioryt))

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Przykład zastosowania przestrzeni negatywowej

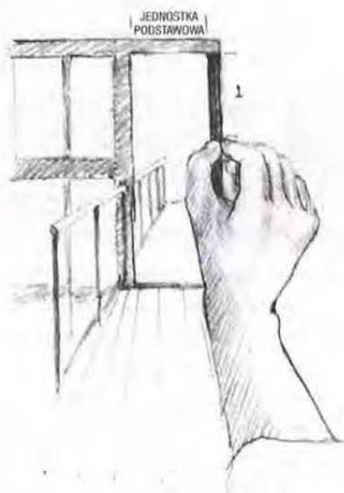
W ramach patrzenia perspektywicznego:

- postrzeganie proporcji,
- postrzeganie kątów – piony w konstrukcjach pozostają pionowe; linie poziome – to jest krawędzie równoległe do powierzchni ziemi zbiegają się i trzeba je postrzegać perspektywicznie; piony zwykle pozostają równoległe, wyjątek: *żabia perspektywa*.

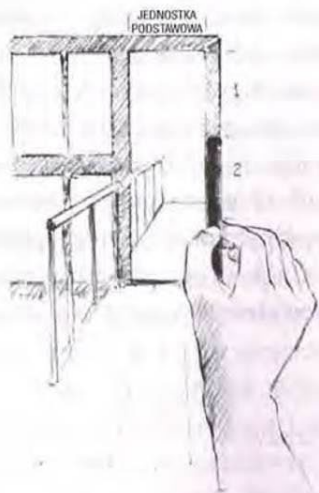
Postrzeganie perspektywiczne – w rysunku: postrzeganie wzajemnych proporcji z użyciem stałej miary; określenie lokalizacji jednej części do innej, a także określenie kątów względem stałych pionu i poziomu; perspektywa nieformalna (B. Edwards, (...) s. 271).

Perspektywa (łac. perspicere – widzieć na wskroś) – metoda przedstawiania na płaszczyźnie przedmiotów rozmieszczonych w przestrzeni, dająca złudzenie postrzegania takich samych stosunków przestrzennych, jakie zachodzą w rzeczywistości;

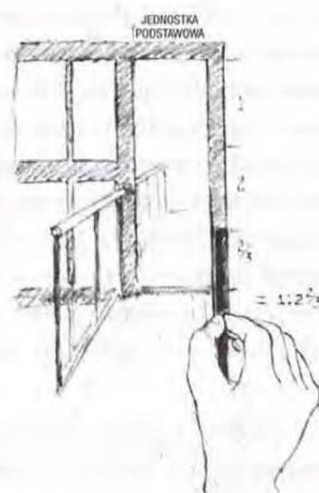
1. **perspektywa geometryczna (linearna, zbieżna)**
2. **perspektywa czołowa**
3. **perspektywa boczna**
4. **Perspektywa ukośna,**
5. **perspektywa żabia**
6. **perspektywa z lotu ptaka.** (Słownik terminów plastycznych, s. 72)

II. 8.14. „...do jednego...”

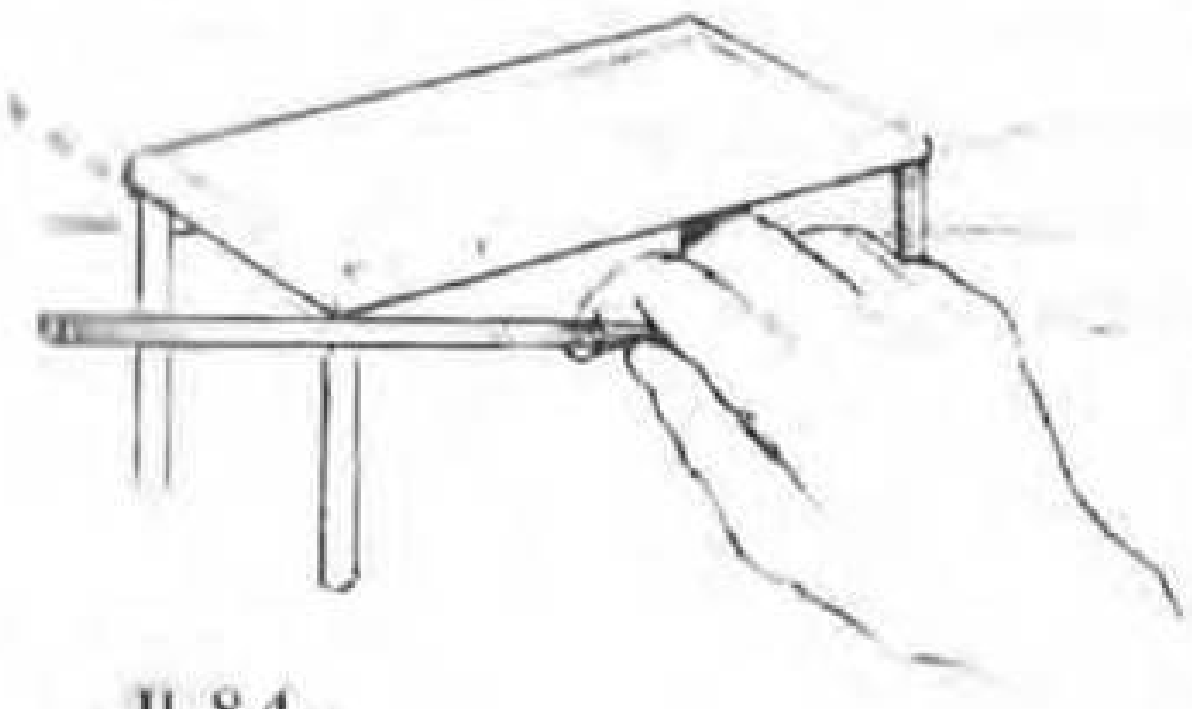

II. 8.15. „...do dwóch...”

II. 8.16. „...i dwóch trzecich”.

Jednostka podstawowa – proces wyznaczania proporcji w trzech etapach

II. 8.4.

Podczas mierzenia skosów, najpierw najlepiej wyznaczyć pionowy i poziomy

Postrzeganie światłocienia, rysunek walorowy

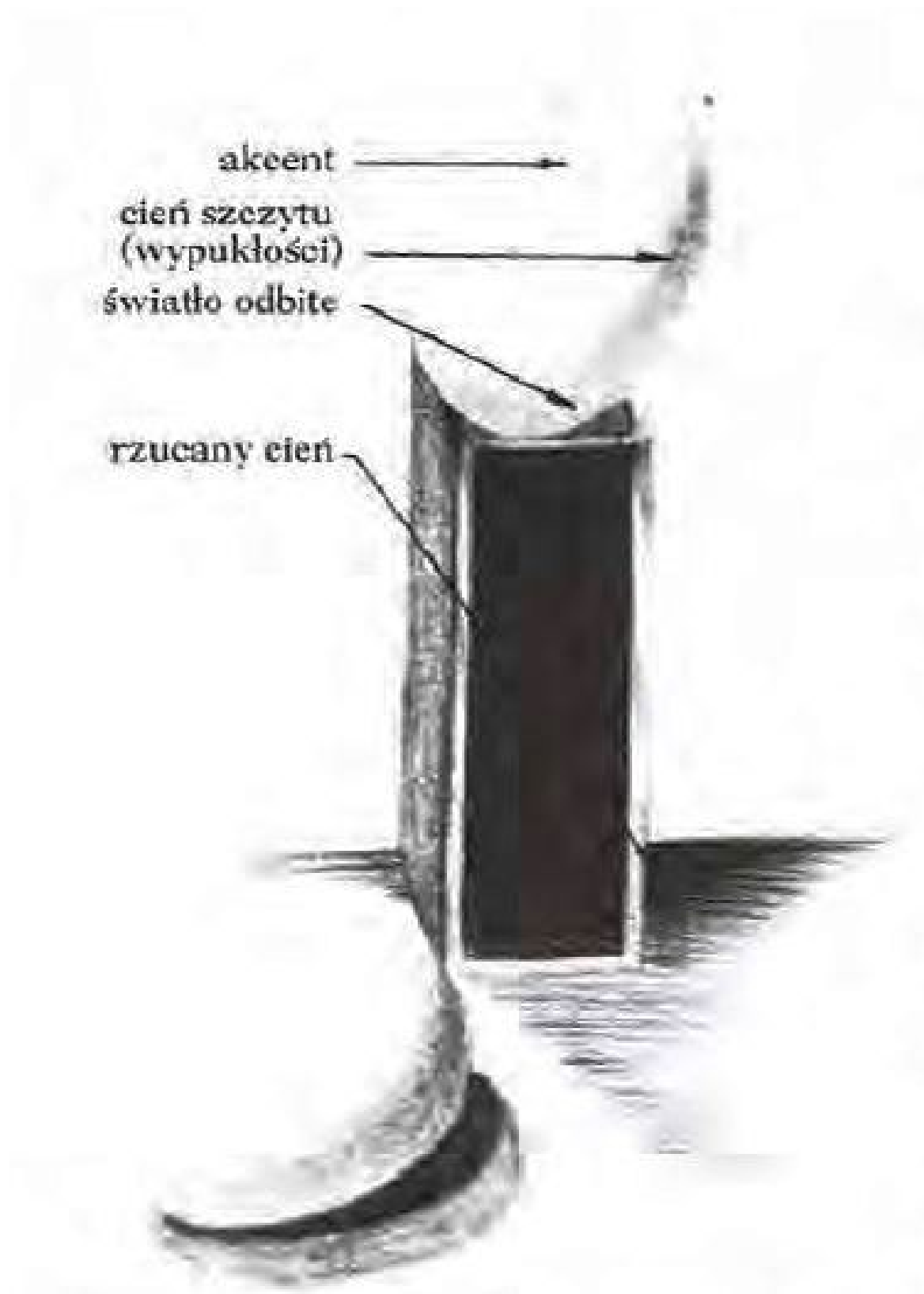
Walor (łac. *valor* – jasność), inaczej ton – jasność barwy lub koloru achromatycznego. Stopniowanie waloru może wyrażać światłocień. Niezależnie od zagadnień światłocienia, istnieją też wzajemne stosunki walorowe wszelkich płaszczyzn barwnych zestawionych w kompozycji. (Słownik terminów plastycznych, s. 316.).

Ton (w malarstwie) wyraża zarazem jakość, jasność i nasycenie koloru; w barwach achromatycznych tylko jasność.

Od czerni do bieli, od ciemności do jasności

Logika światła

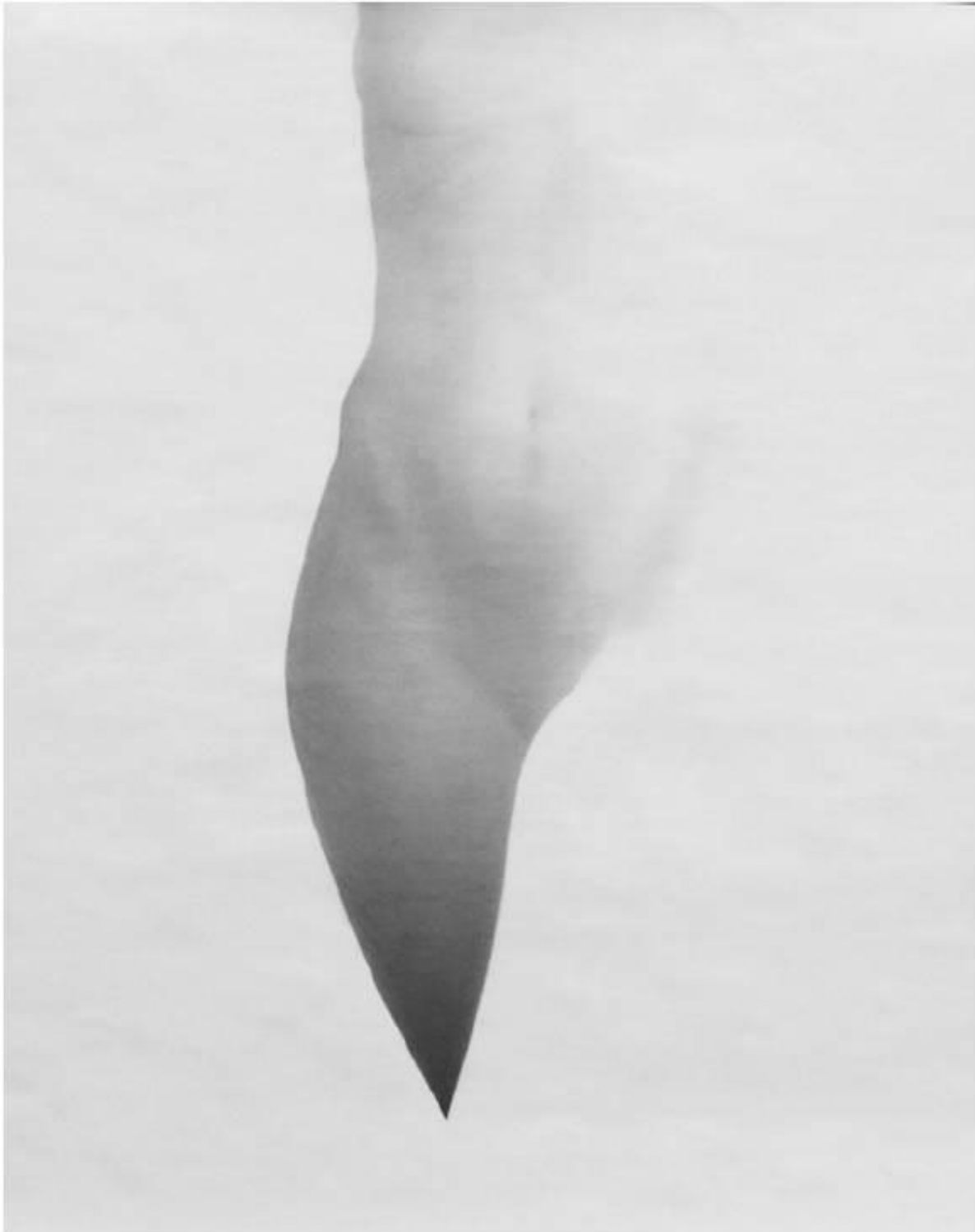
Padające na przedmiot światło wywołuje cztery aspekty światłocienia

1. **Akcent** to najjaśniejsze światło, w którym pada ono wprost na dany przedmiot.
2. **Rzucany cień** to najciemniejszy cień, spowodowany zasłonięciem promieni światła przed przedmiot.
3. **Światło odbite** to przytłumione światło, które padając na powierzchnię przedmiotu odbija się potem na nim.
4. **Cień szczytu** to cień leżący na szczycie, wypukłości zaokrąglonej formy, pomiędzy akcentem a światłem odbitym. Pomagają one stworzyć iluzję trójwymiarowości na płaskim papierze.

Przykładowe metody posługiwania się światłocieniem w rysunku

- posługiwanie się **plamą** w dowolnej technice rysunkowej (farbą, tuszem, ołówkiem, węglem, sangwiną itd.),
- **kreskowanie (szrafowanie)**, to znaczy struktura kresek;
- **lawowanie papieru** to przygotowanie podkładu poprzez pokrycie jego powierzchni warstwą skruszonego grafitu, tuszu, farby i tym podobne.; opcjonalnie: światła można wymazać gumką lub położyć biel (najlepiej białą emulsją, chyba że całość pracy jest wykonywana akrylem);
- **praca na szarym, kolorowym, brązowym lub czarnym podłożu** samą bielą lub czernią i bielą.

Łukasz Jagielski, ołówek, 2022

PRZYKŁADY: ŚWIATŁOCIEŃ A PRZESTRZENIE NEGATYWOWE

Julia Błaszczyk, ołówek, 2021

Katarzyna Strzykalska, węgiel, 2020

Paolo Farone, ołówek, węgiel, 2021

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

David Ondrej, biała kreda, 2020

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Hanna Kossakowska, technika mieszana: czarna farba, ołówek, 2021

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

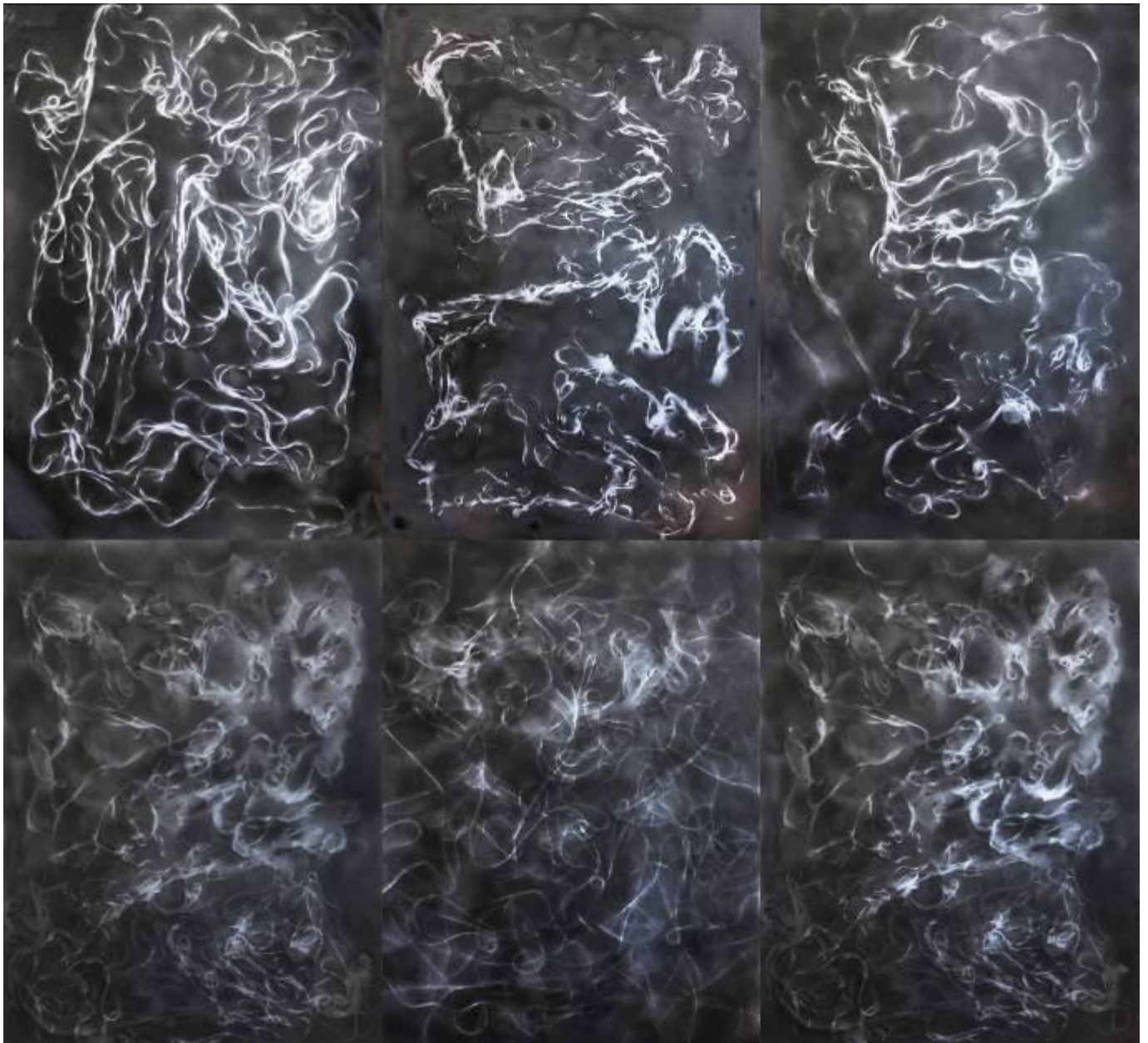

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wojtěch Mrovec, węgiel na papierze, 2019

Dominika Walter, Ślad, technika własna: akryl w sprayu, sznurek, papier, 2019

Bibliografia

1. Max Doerner, Materiały malarskie i ich zastosowanie, wydanie dwudzieste czwarte, redakcja Thomas Hoppe, Warszawa 2017.
2. José Parramon, Rysunek artystyczny, tłumaczenie Dorota Ostrowska-Dziuba i Stanisław Ostrowski, Warszawa 1996.
3. Robin Hazlewood, Kurs rysunku artystycznego, tłumaczenie Robert Waliś, Warszawa 2005.
4. Susan Simblet, J. Davis, *Anatomia dla artystów*, tłumaczenie M. Rolska, 2010.
5. *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*, tom dziewiętnasty, red. Krystyna Kubalska-Sulkiewicz, Kraków 2011.
6. *Słownik terminów plastycznych*, redakcja Krystyna Zwolińska, Zaslav Malicki, wydanie V, Warszawa 1999.

Źródła internetowe

[online] <http://ciekawa-sztuka.blogspot.com/2012/03/kompozycja.html> [dostęp: 16.03.2021]

[online] <http://www.grupatoner.pl/index.php/porady/144-pisaki-i-markery> [dostęp: 05.05.2021]

[online] <https://maluje.pl/markery-rysunkowe-rodzaje> [dostęp: 05.05.2021]